

Un dicționar bilingv eleno-român din secolul al XX-lea (prea) puțin cunoscut

Mioara DRAGOMIR*

Key-words: *katharevousa, dimotiki, compound word, idiomatic construction, reevaluation, information exploitation, the first Greek-Romanian modern dictionary*

1. În lexicografia românească modernă există foarte puține dicționare bilingve de tip româno-elen și eleno-român. O analiză a acestui aspect, în special pentru perioada veche, și explicații ale acestei stări de lucruri prezintă binecunoscutul istoric și bizantinolog Demostene Russo în volumul *Elenismul în România* (București, 1912), dar și într-o prefață intitulată *Un cuvânt despre lexicografia greco-română*, care deschide o lucrare lexicografică puțin cunoscută, *Dicționarul grec-român*, Λεξικόν Ελληνο-Ρουμανικόν, realizată de Hector Sarafidi și publicată în 1935 la Constanța¹. Autorul explicitează în *Introducere* dificultatea întocmirii unui asemenea dicționar și explică metoda sa. În același timp el dezvăluie și motivele pentru care este atât de dificil de redactat un astfel de dicționar:

La întocmirea acestui al doilea volum am întâmpinat însă mult mai mari dificultăți decât în prima mea încercare [*Dicționarul român-grec*]. Căci în afară de lipsa unei lucrări similare anterioare, care să-mi servească de îndrumare, lipsă pe care am relevat-o și în prefața primului volum, acum a trebuit să lupt din greu pentru a înlătura dificultățile izvorând din diglosia care dăinuiește și, desigur, va dăinui încă mult în limba greacă. Astfel am fost nevoit să urmez calea ce satisface nevoile acestei diglosii, introducând în dicționar cuvintele cele mai uzuale din așa numită καθαρεύουσα, *limba literară scrisă*, întrebuițată de savanți, precum și cuvintele ce se întrebuițează în *limba populară vorbită*, indicând pe acestea din urmă cu un asterisc.

În prefața amintită, D. Russo trece în revistă cele câteva dicționare de acest tip din secolele al XVII-lea – al XIX-lea, conchizând:

Dar toate aceste lucrări lexicografice, rămase în manuscris, afară de dicționarul lui Cuzanos și Ioanid, n-au fost de folos sau au fost de un folos foarte mic și nevoia unui dicționar neogrecesc-român și român-neogrecesc se simțea din ce în ce mai mult. Și lucru curios! Acela care a luat asupra-și să umple această lacună este nu un filolog,

---

* Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași, România.

¹ Noi deținem acest dicționar într-o ediție achiziționată și apărută în spațiul elen, Σαραφίδι 1993. Această ediție, însă, nu conține *Introducerea* autorului din ediția de la 1935 și nici date despre prima apariție a lucrării, însă este publicată în limba română prefața lui D. Russo.

ci un... medic, un iatrofilosof, doctorul din Constanța Hector Sarafidi, care în anul 1922 ne-a dat *Dicționarul Român-Grec*, iar acum ne dăruiește a doua mult așteptată parte, *Dicționarul Greco-Român* (p. VI).

Explicând denumirea de *iatrofilosof* ca pe o noțiune complexă ce cuprinde, după modelul antic și renescentist, studiul medicinei combinat cu al filosofiei „în înțelesul larg al cuvântului, cultivând teologia, literatura [clasică latină și greacă], filologia, istoria etc.”, Russo enumeră o pleiadă întreagă de iatrofilosofi: Alexandru Mavrocordat Exaporitul, Teofil Coridaleu, Leon Allatios, Iacob Pillarinó, Ioan Comnen, Ieremie Cacavela, Dimitrie Procopiu Pamperis, Gheorghe Saul, Manase Eliade, Petrache Depasta, Atanasie Comnen Ipsilanti, Dimitrie Caracaș, Adamantie Coray, Constantin Sathas, Sofocle Economu, încheind cu o concluzie de forță:

Și, ca ultim exemplu, pomenesc pe francezul Émile Littré care, medic de profesie, a editat pe Ipocrat și a scris dicționarul limbii franceze, care până astăzi rămâne cea mai bună lucrare a lexicografiei franceze (Russo 1912, p. VI).

Reputatul istoric marchează apariția lucrării lexicografice a lui Hector Sarafidi ca pe un eveniment al primei jumătăți a veacului al XX-lea, astfel încât putem înțelege și mai bine importanța momentului, în acea vreme din perioada interbelică, de efervescentă în toate domeniile, în viața unei națiuni care se lupta pentru modernizare:

Continuând seria precedesorilor săi iluștri, doctorul Sarafidi ne dă acum *Dicționarul Grec-Român*, de care se simțea mare nevoie și pentru care trebuie să-i fim foarte recunoscători (ibidem).

2. Dicționarul lui Hector Sarafidi este conceput și redactat după toate canoanele lexicografice moderne. Baza sa este în cuvintele uzuale din *katharevousa*, adică limba puristă greacă literară², dar autorul a introdus și cuvinte din *dimotiki*, marcate cu un asterisc, precum și cuvinte împrumutate din alte limbi, marcate cu două asteriscuri³. La adjective sunt precizate terminațiile, la substantive articolul, iar verbele, adverbele, adjectivele, conjuncțiile, prepozițiile, interjecțiile sunt marcate prin abrevieri (v., adv., adj., conj., prep., interj.). Acolo unde este cazul, sunt precizate domeniile de apartenență prescurtat (lit., geom., med., bot., zool., muz., jur., mar. ș.a.m.d.). Sensurile sunt departajate printr-o bară verticală, iar prin două bare verticale este marcată schimbarea categoriei gramaticale. În special pentru cuvintele cu utilizări multiple, dicționarul cuprinde și exemple de folosire în context. De asemenea, sunt înregistrate cuvinte compuse, construcții idiomatice, sintagme, proverbe etc. Pentru economie de spațiu, în aceste cazuri, cuvântul-titlu este substituit printr-o linie orizontală:

² De-a lungul timpului au existat două registre ale limbii grecești, care cuprind diferențe în toate domeniile (lexic, sintaxă, morfologie, grafie etc.): *katharevousa* și *dimotiki*. În ambele s-a scris literatură și pentru ambele s-au făcut și gramatici. În anul 1976, prin hotărâre de guvern, s-a impus limba numită populară, *dimotiki*, care a preluat unele aspecte și din *katharevousa*.

³ În legendă acest însemn este explicat ca „termen provenind din limbile străine”, iar în *Introducere* se spune: „Dar în limba greacă modernă s-au furișat, ca în toate limbile, multe cuvinte de origină străină, pe cari intercalându-le, le-am însemnat cu două asteriscuri”.

*δρόμος ‘drum, stradă’, —δενδρόφυτος ‘alee’, ἐπήρε κακὸν δρόμον ‘a apucat căi greșite’, ἔμεινεν εἰς τοὺς —ους ‘a rămas pe drumuri’, δίδω —ον ‘a goni’, πόσους —ους (ἀμάξης) κάμνεις ‘câte curse faci?’, ἢ ὑπόθεσις ἐπήρε —ον ‘afacerea a fost îndrumată’⁴;

*μασσαλιώτης (ὁ) —ις (ἡ) ‘marsiliez’. || —ις (ἡ) Muz. ‘Marsilieza’.

ὀνομαστικός, -ῆ, -ὸν adj. nominal, — ἡ ἑορτῆ ‘ziua onomastică’. || —ῶς adv. || ἡ — ἡ subst. Gram. nominativ.

*σκάρι (τὸ) ‘grindis, structură’ | Mar. carenă. || τὰ —α ‘coastele unei bărci, corăbii | șantier’, ἡ δουλειὰ εἶναι στὰ —α ‘afacerea este înjghebată’.

În acest dicționar sunt cuprinse, de asemenea, variantele lexicale de tipul „ἡμαρ (τὸ) vez. ἡμέρα”, precum și trimiteri sinonimice precum „ὄρω v. ‘a vedea’ vez. βλέπω”.

3.1. După dicționarul lui Hector Sarafidi, a trecut mai bine de jumătate de secol până a fost publicat un alt dicționar bilingv, *Νεοελληνικό-ρουμανικό λεξικό, Dicționar neogrec-român*, coordonat de Lia Brad-Chisacof, avându-i ca autori pe Margarita Kondoghiorghi, Eugen Dobroiu (A-M, P-Y), Ștefan Stupca (revizie A-M, Σ-Y), Antița Augustopoulos-Jucan (N-Π, Φ-Ω)⁵ (prescurtat în continuare DNR). Această lucrare foarte așteptată de publicul interesat este precedată de un *Îndrumar cu privire la folosirea dicționarului și de o Bibliografie* în care, însă, dicționarul lui Sarafidi nu se regăsește⁶. Motivul este, probabil, acela că baza acestui dicționar este în neogreaca de astăzi și mai puțin în katharevousa.

Raportând dicționarul lui Sarafidi la această lucrare nouă, cu specificul ei, am ajuns la concluzia că există mai multe aspecte care trebuie marcate și am adus o seamă de exemple. În acest demers ne-au interesat, desigur, lexemele marcate de Sarafidi ca fiind din dimotiki, dar nu numai, deoarece și multe dintre celelalte, „cele mai uzuale” din katharevousa, cum spune autorul însuși, au fost înglobate în neogreaca de astăzi. Am putut verifica acest fapt printr-un alt demers comparativ, cu dicționarul foarte elaborat *Νέο λεξικό Ηρ. Γιοβάνη θησαυρός ὅλης της ελληνικής γλώσσας*⁷ [= Noul dicționar Hr. Ghiovanis tezaurul întregii limbi grecești], în care, în afară de analiza lexicografică a cuvântului, se prezintă și circulația cuvintelor în diversele perioade ale limbii grecești: antică, greaca ecleziastică, mediogreacă și neogreacă.

Astfel, am remarcat următoarele categorii de lexeme care nu au fost înregistrate în DNR, dar apar în dicționarul lui Hector Sarafidi:

1. cuvinte și sensuri din diferite domenii; **2.** construcții idiomatice, structuri cu valoare expresivă, proverbe; **3.** cuvinte compuse; **4.** cuvinte și sensuri cuprinse atât în leme, cât și în definiție, pe care le-am grupat în mai multe subcategorii: **a.** lexeme

⁴ În anul 1982 a fost simplificată grafia neogreacă într-un sistem monotonic, prin renunțare la spirite și alte semne grafice și păstrarea accentului unic. Noi am respectat aici grafia fiecărei lucrări neogrecești pe care am citat-o.

⁵ Deținem ediția a doua adăugită și revizuită a acestui dicționar, în care apare și *Cuvântul editorului*, Ion Brad.

⁶ Nu se află nici în *Mardare 2009*, cel puțin în ediția a III-a, pe care am consultat-o.

⁷ Editarea lucrării s-a făcut de Παγκόσμιος εκδοτικός οργανισμός Χρίστος Γιοβάνης A.E.B.E. (f.a.).

a căror desemnare este în uz și astăzi; **b.** lexeme care denumesc realități care au dispărut sau se întâlnesc astăzi în mod excepțional, **c.** lexeme care prezintă un sens în dicționarul lui Hector Sarafidi, iar în DNR un alt sens sau alte nuanțe semice; și, în sfârșit, importante pentru istoria limbii române, **d.** cuvinte rare din definiție care au chiar etimologie neogreacă, **e.** lexeme și sensuri care prezintă în explicație cuvinte rar folosite sau aproape ieșite din uz, regionale sau populare, conform DLR-ului; la urmă prezentăm și **5.** regimul prepozițiilor (απο-, εις-, παρα-, ș.c.l.) și valoarea lor de prim element de compunere în cuvintele compuse.

3.2.1. În dicționarul lui Hector Sarafidi au fost înregistrate cuvinte și sensuri din diverse domenii, neînregistrate în DNR, printre care: ἀγαρικόν (τὸ) bot. ‘sfârșog, băloșel, burete de câmp’. Dintre aceste semnificații, *sfârșog* nu este înregistrat în DLR, *băloșel* este înregistrat cu sensul ‘ciupercă suspectă, cu un miros caracteristic foarte neplăcut etc.’; cuvântul apare în GHIOVANIS; ἀγγελιαφόρος (ὁ) cu sensul mar. ‘avizo’ (= vas mare de război); nu este înregistrat în GHIOVANIS; *ἀγγέλικά (ἡ) bot. ‘leuștean’ v. *σέσελι*; se află în GHIOVANIS; *ἀγγοურάπιδο (τὸ) bot. ‘sunătoare’; neînregistrat în GHIOVANIS; *ἀγιοπούλι (τὸ) zool. ‘mierloi roșu’; înregistrat și în GHIOVANIS; ἀγκαλῖς (ἡ) mil. ‘fașine’; neînregistrat în GHIOVANIS; *ἀγριαγκινάρα (ἡ) bot. ‘anghinară sălbatică’; neînregistrat în GHIOVANIS⁸; ἄζυμας (ὁ, ἡ), -ον (τὸ) adj. ‘1. nedospit, nefrământat’; 2. farm. τὸ —ον ‘capsulă’; 3. τὰ —α || bis. ‘ostie’; în DNR sensurile 2. și 3. nu apar; în GHIOVANIS nu apare sensul 2.; ἀγειρας (ἡ) bot. ‘plop negru’; apare în GHIOVANIS, cu o definiție mai amănunțită; ἀγοθήλας (ὁ) zool. ‘păpăludă’; în DLR este definit ca ‘pasăre de culoare cenușie, cu corpul lunguieț’ ș.a.m.d.; în GHIOVANIS apare cu grafia ἀγοθήλης (ὁ), cu circulație în greaca veche și în neogreacă; ἀλωλιός (ὁ) zool. ‘buhă, ciovină’; în GHIOVANIS este înregistrat cu circulație în greaca veche și în neogreacă; ἀίθουια (ἡ) zool. ‘cufundar’; înregistrat în GHIOVANIS cu circulație în greaca veche și în neogreacă; ἄκαρι (τὸ) zool. ‘mușiță’; înregistrat în GHIOVANIS; ἀμβλυώνιος (ὁ, ἡ), -ον (τὸ) adj. geom. ‘cu unghiuri obtuze’; în DNR este înregistrată s.v. ἀμβλύς, -εία, -ύ care are și sensul ‘obtuz’, sintagma ἀμβλεία γωνία ‘unghi obtuz’; **ἀλάργα adv. mar. ‘departe în largul mării’; în DNR este specificat numai ‘departe’; ἀμία (ἡ) zool. ‘păstrăv’; înregistrat în GHIOVANIS; ἀναδρομή (ἡ) jur. ‘recurs’; ἀναδρομικός, -ῆ, -όν ‘1. retrograd, retroactiv; 2. jur. recurent’; ἀνακάρδιον (τὸ) bot. ‘mahon’; apare în GHIOVANIS; ἀνάλεκτα (τὰ) lit. ‘bucăți alese, varia’; înregistrat și în GHIOVANIS; ἀνάμικτος (ὁ, ἡ), -ον (τὸ) adj. ‘amestecat’ || -α (τὰ) lit. miscelanea; ἀντιβαδισμός (ὁ) jur. ‘stelionat’, explicat în DLR ‘delict costând în vânzarea sau ipotecarea unui bun la mai multe persoane deodată’; ἀντιμωλία (ἡ) jur. în expr. κατ’ ἀντιμωλίαν ‘contradictoriu’; înregistrat în GHIOVANIS ca leamnă independentă de expresie definită prin sinonimul ἀντιπαράσταση ‘confruntare a martorilor’ (DNR); ἀπαγγελία (ἡ) ‘1. dicțiune, declamație; 2. jur. pronunțare’; în DNR sensul juridic nu apare⁹; ἀποχή (ἡ) are și sensul jur. ‘repudiere de succesiune’; cu sens specificat pentru domeniul juridic nu apare în GHIOVANIS; ἄρκτιον (τὸ) bot.

⁸ În dicționarul lui Sarafidi se află și multe alte lexeme cu elementul de compunere ἀγριο-, care au asteriscul ce indică faptul că sunt elemente populare.

⁹ La verbul ἀπαγγερίζω însă apare și sensul juridic ‘a pronunța o hotărâre’.

‘brustur’¹⁰; în GHIOVANIS este înregistrat; *ἀσκωλιασμός* (ὁ) joc. ‘șotron, moară’; *ἀσπρόψαρον (τὸ) zool. ‘șalău’; neînregistrat în GHIOVANIS; *γεράνδριον* (τὸ) bot. ‘gorun’; neînregistrat în GHIOVANIS; *θαλασσοπούλι (τὸ) zool. ‘1. pasăre de mare, alcion; 2. bun marinar’; în GHIOVANIS apar ambele sensuri, al doilea ca figurat; *γρίπος (ὁ) mar. ‘năvod’; înregistrat și în GHIOVANIS; *δεθάκι joc. ‘baba-oarba’; *ἐπιφορὰ* (ἡ) are și sensul med. ‘epiforă’, definit în DLR astfel: ‘exagerare a secreției lacrimale datorată unor cauze patologice’ (cu etimologie din lat. și fr.).

3.2.2. Construcții idiomatice, structuri cu valoare expresivă, proverbe, cum ar fi: s.v. *ἀβροχιά (ἡ) ‘lipsă de ploi, secete’ – proverbul *στήν ἀβροχία καλὸ καὶ τὸ χαλάζει* ‘dacă nu plouă, pică’ (literal: ‘la secetă e bună și grindina’); s.v. *ἀγιάζω* ‘a sfinți’ – proverbul *ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα* ‘scopul scuză mijloacele’ (literal: ‘scopul sfințește mijloacele’); s.v. *ἄγω* ‘a duce’ – proverbul *ἄγω καὶ φέρω* ‘a duce de nas’ (literal: ‘duc și port’); s.v. *ἀκμή* ‘înflorire, vigoare, vârtute’ – construcția *εἰς τὴν ἀκμήν τοῦ χειμῶνος* ‘în inima iernii’; s.v. *ἄκρος*, -α, -ον adj. ‘din urmă, extrem’ – sintagma *ἄκροι φίλοι* ‘prieteni la toartă, la cataramă’; s.v. *ἄλλος*, -η, -ον adj. ‘alt’ – expresiile a) *λέγει ἄλλα ἀντ’ ἄλλων* ‘spune vrute și nevrute’ (literal, cu aproximație: ‘spune altele contra altora’); b) *ἄλλα λόγια!* ‘să schimbăm vorba’ (literal: ‘alte cuvinte!’); s.v. *ἄμα* adv. ‘îndată ce, cum’ – expresiile a) *ἄμ’ ἔπος ἄμ’ ἔργον* ‘zis și făcut’; b) *ἐν τῷ ἄμα* ‘la moment’; s.v. *ἄμικτος* (ὁ, ἡ), -ον (τὸ) adj. ‘neamestecat’, *οὐδὲν καλὸν ἄμικτον κακοῦ* ‘nu e pădure fără uscături’ (literal: ‘nici un bine neamestecat cu rău’); s.v. *ἄμπακος (ὁ) ‘blană, tăbliță’ – expresia *ξεύρει τὸν ἄμπακον* ‘nu știe boacă’; s.v. *ἄρωρα* adv. – expresia *ἄρωρα πάρωρα* ‘nelatimp, tam-nesam’; s.v. *βάλλω* ‘a azvârli, a trage, a da’ – expresiile a) *τὰ ἔβαλε μέ ὄλον τὸν κόσμον* ‘s-a pus rău cu toată lumea’ (literal: ‘le-a luat cu toată lumea’); b) *μέ ἔβαλε στὸ χέρι* ‘s-a împrumutat fără a-mi înapoia banii’ (literal: ‘m-a dat pe mână’); s.v. *γάλα* (τὸ) ‘lapte’ – expresia *ὄλο ἔγιναν μέλι γάλα* ‘toate s-au îndreptat’ (literal: ‘toate au devenit lapte miere’); s.v. *γλυκύς*, -εῖτα, -ύ adj. ‘dulce, plăcut’ – expresia *κάμνω τὰ πικρὰ γλυκὰ* ‘a face haz de necaz’ (literal: ‘fac cele amare dulci’); s.v. *δεικνύω* ‘a arăta, a dovedi’, *δείξε μου τὴν ράχι σου* ‘cară-te de aici’ (literal: ‘arată-mi spatele’); s.v. *δένω* ‘a lega, a struni’ – expresiile: a) *δένω τὸ κεφάλι μου* ‘a se căsători’ (literal: ‘a se lega la cap’); b) *τὸν ἔδεσαν τα μάτια* ‘l-au păcălit’ (literal: ‘l-au legat la ochi’); s.v. *δέων*, -ουσα part. ‘necesar, convenabil, oportun’ – construcțiile *τὰ δέωντα* ‘complimente, salutări’ și *ὑπὲρ τὸ δέον* ‘peste măsură’; s.v. *δίκη* ‘proces, judecată’ – sintagma *θεῖα δίκη* ‘pedeapsa lui Dumnezeu’; s.v. *ἔπος* (τὸ) ‘vorbă, cuvânt’; ‘poezie’ – expresia *ἄμ’ ἔπον ἄμ’ ἔργον* ‘zis și făcut’; s.v. *ἔσχατος*, -η, -ον ‘cel din urmă, ultim, extrem’ – expresiile a) *μέχρις ἔσχατων* ‘până în pânzele albe’ (literal: ‘până la cele de pe urmă’); b) *εἶναι εἰς τὰ ἔσχατα* ‘a-și da sufletul’ (literal: ‘este la cele de pe urmă’); s.v. *ἐξώτερος*, -α, -ον adj. comp. ‘mai în afară’ – sintagma *τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον* ‘focul iadului, gheenă’; s.v. *ἤρεμος* (ὁ, ἡ), -ον (τὸ) ‘tihnit, senin, potolit, calm, lin’ – expresia *ἤρεμα καὶ κατὰ μικρὸν* ‘încetîșor’ (literal: ‘ușor și câte puțin’); s.v. *ιδρώνω ‘a înăduși, a transpira’ – expresia *δὲν ιδρώνει τὸ αὐτί μου* ‘puțin îmi pasă’ (literal:

¹⁰ Dar tot din domeniul botanic, de exemplu *ἄρκευθος* (ἡ) ‘ienupăr’ apare și în DNR.

‘nu-mi transpiră urechea’); s.v. *κάθημαι* (forma din katharevousa; dimotiki: *κάθομαι*) – expresia *κάθησε στα αυγά σου* ‘cată-ți de treabă’ (literal: ‘stai pe ouăle tale’); s.v. *καλός, ἡ, ὄν* ‘frumos, bun’ – expresiile a) *τραβῶ ἕνα καλόν ξύλο* ‘a trage o sfântă de bătaie’ (literal: ‘a trage un lemn bun’); b) *διὰ καλός καὶ διὰ κακόν* ‘pentru orice eventualitate’ (literal: ‘pentru bun și pentru rău’); c) *πήγαινε εἰς τὸ καλὸ* ‘lasă-mă în pace’ (literal: ‘du-te la bunul’); s.v. *καπνίζω* ‘a fuma, a fumega, a afuma’ – expresia *λέγει ὅτι τοῦ καπνίσου* ‘spune verzi și uscate’ (literal: ‘spune ce i se afumă’); s.v. *καρτερῶ* ‘a aștepta’ – proverbul *κάλλιο πέντε καὶ στὸ χέρι παρὰ δέκα καὶ καρτέρει* ‘ce-i în mână nu-i minciună’ (literal: ‘mai bine cinci în mână decât zece și să le aștepti’); s.v. **κοντός* ‘scurt’ – expresia *τὸν πῆρε ἀπὸ τὸ κοντόν* ‘l-a luat la zor’ (literal: ‘l-a luat din scurt’); s.v. **κοπέλι* ‘servitor (mic)’ – expresia *κατὰ τὸν μαστρογιάνη καὶ τὰ κολέλα του* ‘cum e turcul și pistolul’; s.v. *λόγος* ‘1. cuvânt, vorbă; 2. discurs, cuvântare; 3. proverb’ – expresiile a) *ἀπὸ λόγου εἰς λόγον* ‘dintr-una într-alta’; b) *νὰ γίνεται λόγος* ‘vorbă să fie’; c) *γίνεται πολὺς λόγος* ‘se face mare vâlvă’; s.v. *μᾶλλον* ‘mai mult, mai bun, în plus, mai’ – expresia *κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον* ‘mai mult sau mai puțin’; s.v. **μάτι* ‘ochi’ – expresia *γιά τὰ μαῦρα μάτια* ‘de florile mărulei’ (literal: ‘de ochii negri’); s.v. **μαῦρος* ‘negru’ – expresia *μᾶς κάμνεις τὰ μαῦρα μάτια* ‘ne faci să te dorim’ (literal: ‘ne faci ochi(i) negri’); s.v. **μύτη* ‘nas, cioc, bot’ – expresia *ὑψήλωσε ἡ μύτη του* ‘și-a luat nasul la purtare’ (literal: ‘i s-a înălțat nasul’); s.v. **ξεφορτώνω* ‘a descărca’ – expresia *ξεφορτόσου με* ‘lasă-mă în pace’ (literal: ‘dă-te jos de pe mine’); s.v. **ξυνω* v. *ξέω* ‘1. a răzui, 2. a scărpină, 3. a freca’ – expresia *δεν ἔχει νύχια νὰ ξυσθῆ* ‘n-are nici o para chioară’ (literal: ‘nu are unghii să se scarpine’); s.v. *ὄρεξις* ‘pofță, dispoziție, dorință’ – expresia *περὶ ὀρέξεως οὐδεὶς λόγος* ‘gusturile nu se discută’ (literal: ‘despre gust, nici o vorbă’); s.v. ***παρᾶς (ὄ)* ‘para, ban’ – expresia *δὲν ἔχει παρᾶν τσακισμένο* ‘n-are nici o lăscăie’ (literal: ‘nu are o para ruptă’).

3.2.3. Compuse care desemnează o realitate cu un anumit specific, ca de pildă: **ἀδελφομοῖρι (τὸ)* ‘parte de moștenire între frați ori surori’; **ἀδικοθάνατος, -ῆ, -ον* ‘sfârșit [în sensul de terminat] prin moarte nedreaptă’; **ἀδικοκρισία* ‘judecată nedreaptă’; *ἀδρόμισθος, (ὄ, ῆ), -ον (τὸ)* ‘plătit gras’; *ἀλεξιβόρβορον (τὸ)* ‘apărător de noroi’; *ἀλεξίβροχον (τὸ)* ‘cortel’; *ἀλεξίφωτον* ‘abajur’ (dar frecvent se spune *αμπαζούρ*); **ἀνεμοβροχή (ῆ)* ‘ploaie cu vânt’; **ἀνεμόκουνια (ῆ)* ‘leagăn cu frânghii’; *ἀπειράγαθος (ὄ, ῆ), -ον (τὸ)* ‘de o bunătate fără margini’¹¹; **ἀποθαλασσιά (ῆ)* ‘mare ferită de vânturi’; *ἀπολειτουργῶ* bis. ‘a termina slujba’; *ἀποτρυγῶ* ‘a termina culesul viilor’; *ἀποτρώγω* ‘a termina masa’; **ἀργυροκόλλητος (ὄ, ῆ), -ον (τὸ)* adj. ‘montat cu argint’; *ἀργυρόχρυσος (ὄ, ῆ), -ον (τὸ)* adj. ‘de aur și de argint’; *ἀριστοτέχνημα (τὸ)* adj. ‘capodoperă’; *ἀριστοτέχνης, -ο, -ισσα* ‘maestru, virtuoz’; *ἀριστοτέχνης, -ῆ, -ὄ* ‘de virtuoz, excepțional’; *ἀρχολίπαρος (ὄ)* ‘ahtiat după putere’; *ἀρχολίπαρῶ* ‘a umbla după putere’; **ἀσπροφορῶ* ‘a se îmbrăca în alb’; *ἀστρολαμπής (ὄ, ῆ), -ῆς (τὸ)* ‘sclipitor ca steaua’; *ἀτμοτελωνίς (ῆ)* ‘barcă cu aburi de supraviețuire vama’; **ἀυγόςυκον*

¹¹ În DNR, *ἀπειρ-* ,element de compunere denotând sensurile ‘foarte, peste măsură, prea mult’.

(τό) ‘smochină de primăvară’; *ἀυγότσεφλον (τό) ‘coajă de ou’; *βαρυακούω ‘a auzi greu’; *βαρυκοιμῶμαι* (formele din dimotiki: *βαρυκοιμάμαι*, *βαρυκοιμούμαι*) ‘a dormi adânc’; *βελονότρυπα ‘gaura acului’; *βραδύνοια* (ἡ) ‘cap greu’; *βραδύνους* (ὁ, ἡ), -ουν (τό) adj. ‘greoi la cap’; *βωδάμαξα ‘car cu boi’; *βωτρυδοφαγωμένος, -η, -ο ‘mâncat de molii’; *γαλακτοποσία*, *γαλακτοτροφία* ‘regim lactat’; *γλαυκόφθαλμος* (ὁ, ἡ), -ον (τό) ‘cu ochii albaștri’; *γλυκοκελαδῶ ‘a cânta fermecător’¹²; *γλυκοκοιμίζω, *γλυκοκοιμῶμαι ‘a adormi încetinel’; *γλυκομίλιμα (τό) ‘vorbă dulce’; *γραμματοδιδασκαλεῖον* (τό) ‘școală primară’ (și în GHIOVANIS); *γραμματοδιδάσκαλος* ‘institutor’ (și în GHIOVANIS) *δακτυλοθήκη* ‘cutie cu inele’; *δασόφυτος* (ὁ, ἡ), -ον (τό)¹³ adj. ‘împădurit’; *δασύσκιος* (ὁ, ἡ), -ον (τό) adj. ‘cu umbră deasă’; *δημοδιδασκαλείον* (τό) ‘școală primară’¹⁴; *δυσκατάληπτος* (ὁ, ἡ), -ον (τό) adj. ‘greu de înțeles’; *δυσπρόφερτος* (ὁ, ἡ), -ον (τό) adj. ‘greu de pronunțat’; *ἐβδομικονταετία* ‘răstimp de șaptezeci de ani’ (în GHIOVANIS, cu circulație în greaca ecleziastică și neogreacă); *εξώπασχα adv. ‘după Paști’; *επτάψυχος, -η, -ον ‘cu șapte suflete, rezistent, forte’; *ἐτερόγλωσσος* (ὁ, ἡ), -ον (τό) adj. ‘de altă limbă’; *ἐτεροεθνής* (ὁ, ἡ), -ές (τό) adj. ‘de altă nație’; *ἐτοιμολογία* ‘prezență de spirit’¹⁵; *εὐάνδρος* (ὁ, ἡ), -ον (τό) adj. ‘bogat în oameni meritoși’; *εὐελπις* (ὁ, ἡ), -ι (τό) adj. ‘plin de nădejde’ || (ὁ) *εὐέλπις* ‘elev al școlii militare, cadet’; *ζαχαροθήκη ‘zaharniță’; *ἡλιοπύρι (τό) ‘arșița soarelui’; *ἡμεροδοῦλι (τό) ‘salariu pe o zi’; *ἡμεροφάγι (τό) ‘mâncare de toată ziua’; *θαλασσοβρέχομαι ‘a fi udat de mare’ (în GHIOVANIS înregistrat numai adj. *θαλασσοβρεγμένος*, -η, -ο); *θαλασσοδέρνω ‘a se lupta cu marea’; *θαλασσομάχος* (ὁ, ἡ), -ον (τό) adj. ‘luptător contra valurilor’; *θαλασσόνερον (τό) adj. ‘apă de mare’; *θερμοπαρακαλῶ* ‘a ruga călduros’; *κακογεράζω ‘a avea rele bătrânețe’; *κακόγερος ‘bătrân răutăcios’; *κακογραφῶ* ‘a scrie prost’ (în GHIOVANIS: 1. a scrie urât, neciteț, ilizibil; 2. a scrie prost, neliterar, greșit’); *κακογραφία* ‘scriitură proastă’ (în DNR ‘scriere urâtă, scris neciteț, mângălit’); *κακογράφος* ‘prost scriitor’ (în DNR ‘persoană cu scris urât, neciteț’ și în GHIOVANIS ‘are același sens’); *κακοδοξία* ‘credință falsă’ (cuvântul apare și în GHIOVANIS, cu circulație în greca ecleziastică, medievală și neogreacă); *κακόδοξος* ‘falș credincios’ (și în GHIOVANIS, cu circulație în greca ecleziastică, medievală și neogreacă); *κακοζῶϊα ‘trai rău’ (și în GHIOVANIS, cu circulație în greca antică și neogreacă)¹⁶; *κακοθελιτής -τρια ‘răuvoitor’ (și în GHIOVANIS, cu circulație în greca medievală și neogreacă); *κακονύκτι (τό) ‘noapte rea’ (în GHIOVANIS ‘noapte plină de necazuri’); *κακονυκτίζω ‘a petrece noapte rea’¹⁷ (și în

¹² În DNR este înregistrat, cu același sens, *γλυκοτραγουδίω*.

¹³ Însă *δασοφυτεία* apare și în dicționarul lui Sarafidi ‘plantație (de păduri)’, și în DNR ‘plantație forestieră, plantație de păduri’.

¹⁴ Dar subst. *δημοδιδάσκαλος* ‘învățător’ se află în ambele.

¹⁵ Dar *ἐτοιμολόγος* ‘cel ce are răspunsul gata’ apare și în DNR, cu definiția ‘cu răspunsuri prompte, cu prezență de spirit’.

¹⁶ În DNR se întâlnește verbul *κακοζῶ* ‘a trăi în sărăcie, a o duce greu’, care se află și la Sarafidi, cu circulație în registrul popular. Dar în DNR este înregistrat *καλοζῶϊα* ‘trai bun’.

¹⁷ În DNR se află *κακονυχτισμένος* ‘care a trecut prost noaptea’.

GHIOVANIS¹⁸ unde apare și substantivul *κακονύχτισμα* ‘faptul de a petrece cineva o noapte rea’); *κακοτυχίζω ‘a deplânge pe cineva (de soarta lui)’ (și în GHIOVANIS); *κακοφανισμός ‘păreră de rău’ (și în GHIOVANIS); *καλοθέλω ‘a binevoi’ (în GHIOVANIS ‘1. a-și dori ceva foarte mult’; ‘2. a accepta cu plăcere’); *καλοκαγαθία* ‘bunăvoință’ (în GHIOVANIS, cu circulație în greaca antică, medievală și neogreacă, cu sensurile ‘politețe’ și ‘bunătate; binefacere’); *καλοκαγαθός* ‘binevoitor’¹⁸; *καλονυκτίζω ‘a ura noapte bună’ (și în GHIOVANIS ‘cu trimitere la *καλονυχτίζω*; *καλοφαίνεται ‘a-i părea bine’ (și în GHIOVANIS); *καρδιογνωσης* ‘cel ce citește în inimă’ (și în GHIOVANIS); *καρκινοβαδιά* ‘umbrel de rac’ (în GHIOVANIS ‘1. mersul racului’ ‘2. (fig.) înaintare încetă sau dare înapoi’)¹⁹; *κατακοκκινίζω ‘a roși’ (și în GHIOVANIS); și adj. *κατακόκκινος ‘roșu peste tot’ (și în GHIOVANIS ‘foarte roșu’); *κατακοπιάζω ‘a fi rupt de oboseală’ (și în GHIOVANIS)²⁰; *κατακραβγάζω* ‘a țipa tare contra cuiva’²¹ (și în GHIOVANIS, cu ambele sensuri pe care le are substantivul în cele două dicționare românești, ‘a țipa tare, a huidui’); *καταποδιαστός -ή, -όν ‘unul după altul, călcând pe urmele’ (și în GHIOVANIS); *λαθρογαμιά* ‘căsătorie secretă’ (și în GHIOVANIS); *λαμπρόσχολα (τά) ‘vacanța de Paști’ (și în GHIOVANIS, cu trimitere la *λαμπρόσκολα*); *λειψανδρία* ‘lipsă de oameni (de valoare)’ (în DNR cu sensul ‘lipsă numerică de bărbați’, iar în GHIOVANIS, se află ambele sensuri ‘1. lipsă de bărbați tineri și puternici, 2. lipsă de oameni de valoare, 3. (gen.) lipsă de bărbați’); și verbul *λειψανδρῶ* ‘a avea lipsă de oameni (de valoare)’ care nu apare în DNR, dar se află în GHIOVANIS); *λεπτογραφία* ‘scriitură fină’ (în GHIOVANIS, ‘1. scriere cu litere foarte subțiri, elegante, 2. arta de a scrie cu litere elegante’); *ματαιοφροσύνη* ‘înfumurare, vanitate’ (în GHIOVANIS, cu sensul ‘faptul de a se gândi cineva la lucruri zadarnice și fără rost’, cu circulație în greaca antică, medievală și neogreacă); *μαυρογένης (ό) ‘cu barba neagră’ (apare și în GHIOVANIS); *μεγαλοβδόμαδον (τό) ‘săptămâna patimilor’ (în GHIOVANIS cu forma din dimotiki *μεγαλοβδόμαδα* (ή); *μεγαλοπραγμοσύνη* (ή) ‘întreprindere de lucruri mari’ (în GHIOVANIS cu circulație în greaca antică și neogreacă); *μεγαλόφθαλμος* ‘cu ochi mari’ (și în GHIOVANIS); *ξεκακίωνν* ‘a-i trece supărarea’ (în GHIOVANIS ‘(despre copiii mici și femeii) a alunga supărarea’); *όλιγαρκεία* ‘cumpătate, temperanță’ (și în GHIOVANIS, cu sensul ‘simplicitate, austeritate’, cu circulație în greaca ecleziastică, medievală și în neogreacă); *όλιγοδάπανος* (ό, ή), -ον (τό) adj. ‘economicos, puțin costisitor’; *όλιγοέξοδος* v. *όλιγοδάπανος*; *όλιγολογία* ‘vorbă scurtă’ (și în GHIOVANIS, ‘laconism’); *όλιγολόγος* ‘cu vorbă scurtă’ (și în GHIOVANIS, ‘laconic, cel care vorbește puțin’); *όλόδροσος* (ό, ή), -ον (τό) adj. ‘răcoros de tot’ (și în GHIOVANIS); *ομοφρονῶ* ‘a avea aceleași păreri, a se înțelege’ (și în GHIOVANIS, cu circulație în greaca antică și în neogreacă).

¹⁸ Acest lexem se află și DNR, cu sensul ‘foarte bun, plin de bunătate’.

¹⁹ Dar verbul *καρκινοβατώ* ‘1. a merge îndărăt ca racul; 2. (fig.) a nu progresa’ apare în ambele dicționare.

²⁰ În ambele dicționare românești apare adj. *κατακόπος* ‘foarte obosit’, în Sarafidi cu asteriscul de circulație populară.

²¹ Substantivul *κατακραβγή* ‘larmă’ se află și în DNR, cu sensul ‘huiduiaală’.

3.2.4. În dicționarul lui Hector Sarafidi apar o seamă de lexeme și sensuri care nu se întâlnesc în DNR și pe care, datorită faptului că prezintă diferite particularități, le-am putut selecta în mai multe subcategorii:

a. Lexeme a căror desemnare este în uz și astăzi, cum sunt: *ἀνθρωπίζω ‘a se ciopli, a se civiliza’; *ἀντιλαλιά ‘ecou’ v. *ἤχώ*²²; *ἀποσπερίς ‘de cu seară’; *ἄρκουδίζω ‘a umbla în patru picioare; pe brânci’ (< de la radicalul *ἄρκουδα* ‘urs’); *ἄρτυμη ‘mâncare de dulce’; *ἄρτυμα* ‘sos, ingredient’²³; *ἄρτύνω ‘a strica postul cu dulce’ și la diateza refl. pas. *ἄρτύνομαι* ‘a-și strica postul cu dulce’; *ἄσκοτύρι ‘brânză de burduf’; *ἀσπρούτσικος, -η, -ον* ‘alburiu’; *ἀστροφεγγής (ὁ, ἡ), -ἔς (τὸ)* adj. ‘înstelat’²⁴; *ἀφηκράζομαι ‘a trage cu urechea’; *βατοπέδιον (τὸ)* ‘mărăciniș’; *βιβλιοδετῶ* ‘a lega cărți’²⁵; *βιβλιοκαπηλία* ‘trafic de cărți’; *βιβλιοκάπηλος* ‘traficant de cărți’; *γαλακτοῦχος (ὁ, ἡ), -ον (τὸ)* adj. ‘lăptos; γαληνότατος (ὁ) ‘preamărit, luminat’, *γαληνότης* ‘luminăție’; *γίννος* ‘ponnei’; *γλυφάδα ‘gust sălcii’, *γλυφαίνω ‘a (se) face sălcii’; *γλυφίζω ‘a avea gust sălcii’²⁶; *γραικύλος* ‘grecotei’; *γραμματεῖον (τὸ)* ‘școală de sat’; *γρηγοροσύνη ‘agilitate, repeziciune’²⁷; *δρασούλα ‘rouă ușoară’; **δρύναι (αἶ)* ‘primele șase zile ale lunii august, când oamenii nu trebuie să se scalde în mare (credință populară)’; *ἐνατενίζω* ‘a se uita fix’²⁸; *ἐξονυχίζω* ‘a cerceta cu amănuntul’; *ἐξονυχίσις* ‘cercetare cu amănuntul’²⁹; *ἐπιτόνιον (τὸ)* ‘cheie de vioară’ (și în GHIOVANIS); ***ζατρικιστής (ὁ)* ‘jucător de șah’³⁰; *ἠλιάζω* ‘a expune, a usca la soare’, *-ομαι* ‘a se sorii’ (în GHIOVANIS cu circulație în greaca antică și în neogreacă); *ἠλιαστός, -ῆ, -ὸν* adj. ‘uscat la soare’ (în GHIOVANIS cu trimitere la *λιαστός*); **καβάδι (τὸ)* ‘zăbun’; *καλούτσικος ‘bunicel, pasabil’; ***καμπανός (ὁ)* ‘limbă de clopot’ (în GHIOVANIS cu circulație în greaca medie și în neogreacă); **κουμπάνια ‘merinde’ (și în GHIOVANIS); *λαγγεύω ‘a se uita cruciș’, cu trimitere la *ἀλληλοθορίζω*; *λιχουδεύομαι ‘a fi pofticios’³¹; *λιχούδης* ‘pofticios’; *λογύδριον (τὸ)* ‘mică cuvântare’ (și în GHIOVANIS); *μακρούλος* ‘-ῆ, -ὸν’ ‘cam lung’ (și în GHIOVANIS); **μεγαλούτσικος, -η, -ον* ‘mărișor’; **μικρούλης (ὁ), -α*

²² Dar masculinul *ἀντιλαλιάς* ‘ecou, răsunet’ se află și în DNR, și în Sarafidi, acesta din urmă din nou cu trimitere la *ἤχω*.

²³ În DNR apare numai neutru *ἄρτυμα* cu ambele sensuri ‘1. condiment; 2. mâncare de dulce (care nu este de post)’.

²⁴ În DNR se întâlnește femininul *ἀστροφεγγιά*, cu sensurile ‘1. noapte înstelată, 2. lumina stelelor’; acest substantiv este prezent la Sarafidi cu circulație populară.

²⁵ Dar în DNR se află *βιβλιοδεσία* ‘legătură de carte’, *βιβλιοδετεία* ‘legătorie de cărți’, *βιβλιοδέτης* ‘legător de cărți’.

²⁶ În DNR este înregistrat adj. *γλυφός, -ῆ, -ὸ* ‘sălcii’.

²⁷ În DNR apare înregistrat adj. *γρηγόρα* ‘repede’ și subst. *γρηγοράδα* ‘viteză, iuțeală, rapiditate’, care sunt tratate și de Sarafidi.

²⁸ În DNR se află numai subst. *ἐνατένιση* ‘fixare (a privirii) concentrare a minții’; în GHIOVANIS se întâlnește atât verbul, cât și substantivul.

²⁹ În DNR adj. *ἐξονυχιστικός* ‘exhaustiv, complet’, iar în GHIOVANIS se întâlnesc verbul, adjectivul, dar și substantivul, care are formă de masculin, *ἐξονυχισμός*.

³⁰ În DNR este înregistrat subst. *ζατρικί* ‘șah’, care se află și la Sarafidi, tot ca element împrumutat, ca și adjectivul.

³¹ În DNR: adj. *λιχούδης, -α, -ικο* adj. ‘lacom’ și *λιχουδιά* ‘delicatesă (alimente fine, prăjituri)’.

(*ή*) ‘micuț, mititel’; *ογκανίζω ‘a zbiera (pentru măgar)’ (și în GHIOVANIS); *όζώδης* (*ό, ή*), -*ές* (*τό*) adj. ‘colțuros, noduros’; *οϊκίσκος* ‘căsuță, căscioară’ (și în GHIOVANIS, cu circulație în greaca antică și în neogreacă); *οϊκτείρω* ‘a deplânge’ (și în GHIOVANIS, cu circulație în greaca antică, medie și în neogreacă); *οϊκτειρμός* ‘compătimire, milă’ (și în GHIOVANIS, cu circulație în greaca antică și în neogreacă); *όργανέτον ‘flașnetă’ (și în GHIOVANIS); *όργανοπαίκτης* ‘flașnetar, organist’ (și în GHIOVANIS s.v. *όργανοπαίχτης*); *όρθρίζω* ‘a se scula de dimineață’ (și în GHIOVANIS cu sensurile ‘1. a se trezi în zori, 2. a cânta la utrenie’, cu circulație în greaca ecleziastică, mediogreacă și neogreacă) ș.a.

b. Lexeme care denumesc realități ce au dispărut sau se întâlnesc astăzi în mod excepțional, precum: s.v. *αΐθουσα* ‘sală’; —*του θρόνου* ‘spătărie’ (literal: ‘sala tronului’); s.v. *άμαξα* (*ή*) ‘căruță’, folosită în sintagmele: —*μεγάλη* ‘car, căroi’; —*άγοραία* ‘trăsură de piață’, —*πολύτιμος* ‘echipaj, muscal’ (termenul *muscal* din definiție intră în discuție la categoria de mai jos, având sensul ‘(Munt. ieșit din uz) birjar (de origine rusă)’, cf. DLR, —*δίτροχος* ‘cabrioletă’; —*καταδίκων* ‘dubă’; —*κλειστή* ‘cupeu’; —*σιδηροδρομική* ‘vagon’ (s.v. se află înregistrată și expresia *τώ είχε τά έξ άμαξής* ‘l-a înjurat surugiește’); *άμαξάλογον* ‘cal de trăsură’; *άνθοπόλεμος* (*ό*) ‘bătaie de flori’.

c. O altă categorie de lexeme prezintă un sens în dicționarul lui Hector Sarafidi, iar în DNR un alt sens sau alte nuanțe semice, ca, de exemplu: *άγγιόζυλον* (*τό*) bot. ‘scoarță de laur’ – în DNR ‘lemn sfânt’; în GHIOVANIS nu este înregistrat; *άγριαπιδιά (*ή*) bot. ‘păr pădureț’ vez. *άχλαδιά*; neînregistrat în GHIOVANIS – în DNR ‘păr sălbatic’; *άμμουδιά (*ή*) ‘prundiș’ – în DNR ‘țarm nisipos, plajă’; *άνάκρουσις* (*ή*) muz. ‘preludiu’ – în DNR este înregistrat și cu sensul din domeniul muzical, dar definit ‘executarea unei bucăți muzicale, anacruză’; *άντέφηση* (*ή*) jur. ‘incident în apel’ – în DNR ‘contraapel’; *άντίκλητος* (*ό*) jur. ‘adversar’ – în DNR ‘avocat însărcinat cu procedura; imputernicit’; *άποβραδύς adv. ‘de cu seară’ – în DNR ‘spre seară’; *άπόπαιδον ‘cel din urmă născut’ – în DNR (cu forma actuală *αποπαιδί*) ‘copil dezmoștenit, copil părăsit, neîngrijit’ (în GHIOVANIS prezintă ambele forme de neutru și sensul din DNR); *άρρυθμος* (*ό, ή*), -*ον* (*τό*) adj. ‘fără stil’ – în DNR ‘lipsit de ritm, neregulat’; *άστεροειδής* (*ό, ή*), -*ές* (*τό*) adj. ‘în formă de stea, steliform’ – în DNR subst. ‘asteroid’ (GHIOVANIS prezintă ambele sensuri, pe lângă altele); *βουβυλιός* (*ό*) zool. ‘urechelniță’ – în DNR ‘bondar, bărzăun’; în GHIOVANIS se spune că are circulație în greaca veche; *βότσαλο (*τό*) ‘pietriș’ – în DNR ‘pietricică pe malul unui râu, mării’; *βούκινο* (*τό*) ‘bucium’ – în DNR ‘1. corn, goarnă’; *βρίθω* ‘a mișuna, a furnica’ – în DNR ‘a fi plin de ceva, a deborda de’; *δασκαλεύω* ‘a îndruma spre rău’ – în DNR ‘a îndruma, a sfătui’; *έρημοκκλησι (*τό*) ‘biseriță părăsită’ – în DNR ‘biserică aflată într-un loc retras’ (în GHIOVANIS ‘biserică mică din afară sau care nu aparține circumscripției enoriale’); *εύκρισία* (*ή*) ‘bun simț’ – în DNR ‘judecată dreaptă’ (în GHIOVANIS ‘judecată sau gândire corectă, logică, dreaptă’); *κομμάρα ‘dureri de mijloc’ – în DNR, GHIOVANIS și BABINIOTIS ‘oboseală, sfârșeală, sentiment de epuizare’; *κομπόδεμα (*τό*) ‘mici economii, ciorap’; această nuanță se află și în GHIOVANIS – în DNR ‘economii’; *μικρανεψιός* (*ό*), -*α* (*ή*) ‘strănepot’ – în DNR nu este înregistrat, în GHIOVANIS ‘copilul verișorului

sau verișoarei'; *μικρολογία* 'chițiбуș' – în GHIOVANIS '1. faptul de a vorbi cineva despre lucruri fără importanță, 2. a se preocupa cineva cu mărunțișuri fără importanță'; *μικροτέχνημα* (τὸ) 'jucărie de copii, fleac' – în DNR nu este înregistrat, în GHIOVANIS 'mică piesă de artă, miniatură'; *οικουρῶ* 'a sta acasă' – în DNR nu este înregistrat, în GHIOVANIS 'a rămâne acasă din motive de boală'; *οἰωνοσκόπος* 'proroc' – în DNR '1. augur, 2. prezicător, ghicitor', în GHIOVANIS 'ghicitor'; *ὄξύφωνος* (ὁ, ἡ), -ον (τὸ) adj. 'cu voce ascuțită, pițigăiată', iar cu valoare substantivală are și sensul muz. (ἡ) *ὄξύφωνος* 'contralto' – în DNR 'de tenor', în GHIOVANIS sensul este 'tenor' ș.a.

d. Lexeme și sensuri care prezintă o explicație prin cuvinte rar folosite sau aproape ieșite din uz astăzi, sau păstrate numai la nivel regional sau popular, conform DLR-ului. Uneori acestea reprezintă realități care au dispărut de-a lungul timpului. În cazul în care ele vor fi prealuate într-un nou dicționar neoele-român va trebui să fie redefinite (și) prin termeni actuali: *ἀελλόπους* (katharevousa; în GHIOVANIS cu circulație în greaca antică) 'vânteș – în DLR: '(regional) care aleargă repede; iute de picior'; *ἀκινάκης* (ὁ) 'pală, iatagan' (kath.; în GHIOVANIS cu circulație în greaca antică); *pală* – în DLR cu sensul '(învechit) paloș'; **ἀλογοφόρτι* (τὸ) 'tarhat' – în DLR s.v. *tărhat*, cu sensul 'greutate, sarcină, povară; bagaj, calabalâc'; *ἀνθοδέσμη* 'bucet', în sintagma — *τεχνητή* 'țimuir' – în DLR s.v. *țimir* este un subsens definit '(prin Bucov. și sudul Transilv.) mănunchi de flori artificiale sau alte podoabe pe care le poartă mirele la pălărie sau la căciulă în ziua nunții'; *ἀνθρωπάριον* (τὸ) 'omuleț, poghircă' – *poghircă* în DLR '(Mold.) epitet dat unui om mic de statură, pipernicit'; *ἀνθρωπίσκος* (ὁ) 'țafandache' – în DLR '(familiar) bărbat (tânăr) spilcuit, sclifosit, ridicol și ușuratic; filfizon, fante, mușunache'; *ἐπίξανθος* (ὁ, ἡ), -ον (τὸ) adj. 'vulpiu' – în DLR '(rar) de culoarea blănii vulpii; roșcat'; *μικροφιλοδοξία* 'gloriolă' (apare și în GHIOVANIS 'ambție mică, nesemnificativă') – în DLR cuvântul nu este înregistrat.

Unele lexeme și-au păstrat desemnarea, dar sunt definite în funcție de uzul epocii: *ἀναγνωστήριον* (τὸ) 'cabinet de lectură' – în DNR 'sală de lectură'.

e. Unele dintre cuvintele rare din definiție au chiar etimologie neogreacă, ca de exemplu: *ἄζυμοσφραγίς* (kath.) 'bulin' (în GHIOVANIS cu forma din dimotiki *ἄζυμοσφραγίδα* 'bucățică de pâine nedospită care se folosea la lipirea plicurilor') – înregistrat în DA cu sensul 'mic petec rotund de cocă uscată, de lipit scrisori sau hârtie sau de învăluit medicamentele (prafurile) cu gust amar și neplăcut' (cu atestări până la 1910) < ngr. *μπουλίβι*; **αλιάδα* 'scordolea' (în DLR *scordoleá* 'sos preparat din nuci pisate, miez de pâine (sau pesmet), frecate cu usturoi, untdelemn, oțet (sau zeamă de lămâie), care se servește cu raci fierbinți, pește rasol, legume fierte etc.; p. ext. mâncare preparată cu acest sos' < ngr. *σκορδαλία*).

3.2.5. Regimul prepozițiilor și valoarea lor de prim element de compunere în cuvintele compuse.

În DNR, particulele *ἀ-* sau *ἀν-*, *ἀνα-*, *απο-*, *παρα-* șcl. sunt definite ca „element de compunere” și se arată care este sensul lor sau ce sens conferă cuvintelor compuse pe care le formează. Același statut îl au aceste elemente în

GHIOVANIS și în BABINIOTIS și tot astfel sunt considerate în *Νεοελληνική γραμματική (της Δημοτικής)*³². Dicționarul lui Sarafidi prezintă elementele de tipul συν, απο, παρα, care sunt și prepoziții în limba greacă, numai cu statutul lor de prepoziție, nu și de element de compunere, astfel că elementele α- sau αν-, ξε-, μονο- etc. nu sunt tratate independent.

4. Cele două dicționare redactate de Hector Sarafidi sunt cuprinse în Seche 1969³³, la capitolul *Lista principalelor dicționare bilingve tipărite* (p. 309)³⁴. Mai trebuie spus că, la sfârșit, dicționarul pe care l-am prezentat aici cuprinde *Vocabularul verbelor neregulate*, o listă cu acest tip de verbe. Ar trebui amintite, de asemenea, cuvintele din finalul prefeței lui D. Russo la acest dicționar:

Să-i fim deci recunoscători autorului pentru munca rodnică și abnegația demnă de admirat cu care a dus la bun sfârșit și a tipărit cu cheltuiala sa o operă așa de folositoare, care va aduce servicii mari atât grecilor, cât și românilor și, în special, tinerimii studențești, contribuind la înțelegerea reciprocă a două nații surori și să-i urăm să dea o a doua edițiune cât mai curând (VIII).

După câte se pare, acesta este primul dicționar bilingv modern eleno-român, întru totul valabil și astăzi și aceasta este și mărturia făcută cu multă modestie de autor în *Introducere*:

Nu am pretenția să ofer cititorului o operă desăvârșită. Continuatorii vor îndrepta și complecta desigur scăderile și lacunele operei mele, pe care publicul cititor e rugat s-o primească cu încredință, ca o primă încercare în domeniul lexicografiei greco-române.

Aspectele remarcate și exemplele pe care am încercat să le extragem aici, precum și cele care nu au fost relevate, dar ar putea fi descoperite, sunt importante și pentru elaborarea unui dicționar neogrec-român de anvergură.

Bibliografie

- Mardare 2009: Valeriu Mardare, *Dicționarul român neogrec*, ediția a III-a, Iași, Polirom, 2009.
- Νεοελληνική γραμματική (της Δημοτικής) Ανατύπωση της εκδόσεως του ΟΕΣΒ (1941) με διορθώσεις*, Universitatea „Aristotel” din Tesalonic, Institutul de Studii Neogrecești, Fundația „Manolis Triandafillidis”, Tesalonic, 1993.
- Sarafidi 1922: Hector Sarafidi, *Dicționar român-grec*. Constanța.
- Sarafidi 1935: Hector Sarafidi, *Dicționar grec-român*, Constanța.
- Σαραφίδι 1993: Εκτόρα Σαραφίδι, *Ελληνορουμανικό λεξικό*, Δωρικός, Αθήνα, 1993.
- Seche 1969: Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei românești*, vol. al II-lea, de la 1880 până astăzi, București, Editura Științifică, 1969.
- BABINIOTIS: Γεωργίου Δ. Μπαμπινιώτη, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα, 1998.

³² Vezi p. 142 sqq.

³³ Vezi vol. al II-lea, de la 1880 până astăzi, București, Editura Științifică, 1969.

³⁴ Descrierea lor este: *Dicționar grec-român*. Constanța, 1935, VIII + [1] + 447 p.; *Dicționar român-grec*. Constanța, 1922, 3 f. + 533 p.

DNR: *Νεοελληνικό-ρουμανικό λεξικό, Dicționar neogrec-român*, coordonat de Lia Brad-Chisacof, având ca autori pe Margarita Kondoghiorghi, Eugen Dobroiu (A-M, P-Y), Ștefan Stupca (revizie A-M, Σ-Y), Antița Augustopoulos-Jucan (N-Π, Φ-Ω), București, Editura Demiurg, 2000.

GHIOVANIS: *Νέο λεξικό Ηρ. Γιοβάνη θησαυρός όλης της ελληνικής γλώσσας, Παγκόσμιος εκδοτικός οργανισμός Χρίστος Γιοβάνης* A.E.B.E. (f.a.).

A Bilingual Greek-Romanian Dictionary from the 20th Century that Has Been (too) Little Known

Hector Sarafidi's dictionary is the first Greek-Romanian modern dictionary. According to his own statement, the author has, first of all, enlisted some of the most common lexemes from katharevousa, a form of the Modern Greek language, and from dimotiki, together with borrowings from other languages. This lexicographic work has been conceived and compiled according to modern criteria. By comparing it with another Greek-Romanian dictionary published half a century later, we have reached to the conclusion that numerous words, meanings, idiomatic constructions and compound words appear only in Sarafidi's work and a significant number has been analyzed in this paper. By using another comparative approach, we have also concluded that the majority of them can be found in a Greek thesaurus dictionary (Hristos Ghiovanis) which shows word usage during different periods of the Greek language. Last but not least, this work is also interesting in terms of word definition, some of them being rare, others regional and others belonging to the familiar register. If a similar, but more extensive dictionary were to appear, the information from Hector Sarafidi's dictionary should be reevaluated and exploited.